

ОЦЕНЯВАНЕ ДЕЙНОСТТА НА ТРАНСПОРТНА ФИРМА ЧРЕЗ ПОКАЗАТЕЛЯ „РАЗХОДИ НА СТО ЛЕВА ПРИХОДИ”

Емилия Вайсилова

emvais@yahoo.com

*Главен асистент, доктор, ВТУ “Т. Каблешков”, София 1574, ул. „Гео Милев” 158
БЪЛГАРИЯ*

Резюме: В доклада се разглежда възможността за оценка ефективността на стопанската дейност, осъществявана от транспортна фирма, чрез показателя „Разходи на 100 лв. приходи”. Разработен е пример за хипотетично транспортно предприятие, който обхваща три годишен период. Посредством примерни данни, от отчет за приходите и разходите, се демонстрира методиката за оценка на дейността на фирмата чрез този показател. Осъществява се анализ на показателя за всяка година от изследвания период. Проследява се влиянието на различните фактори върху изменението на показателя за годините на изследвания период.

Ключови думи: ефективност на транспортната дейност, разходи, приходи

ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременните условия на динамична пазарна конюнктура в глобален аспект, пред стопанските организации все по-актуален е въпросът, свързан с постоянен контрол над осъществяваната дейност. Характерно за тези пазарни условия е обстоятелството, че предприятията функционират в условия на конкурентна външна и вътрешна пазарна среда. Предприятията от транспортния сектор не правят изключение от този факт. За да оцеляват и просперират в подобна среда, транспортните фирми следва да се стремят към непрекъснато повишаване ефективността от осъществяваната дейност. Важна роля за постигане на подобно намерение има осъществяването на постоянно наблюдение и анализ на протичащите стопански процеси в предприятието, и преди всичко на тези свързани с разходите. Това произтича от факта, че основен стремеж на всяко предприятие, е да постигне финансов резултат, който да му осигури нормално функциониране. Основният елемент, пряко свързан с формиране на финансовия резултат, са разходите.

ХАРАКТЕРИСТИКА И ПРАКТИЧЕСКА РЕАЛИЗАЦИЯ НА АНАЛИЗА НА РАЗХОДИТЕ НА 100 ЛВ. ПРИХОДИ

Посредством осъществяване анализ на показателя „Разходи на сто лева приходи”, във дейността на транспортната фирма, се установява размерът на извършените разходи за получаване на сто лева приходи. Този показател дава информация за ефективността на приходите, респективно на разходите. Определя се като процентно отношение между общия размер на разходите и общия размер на приходите на фирмата, за даден период от време, по следната формула:

$$(1) \quad C_{100} = \frac{\sum C}{\sum R} \times 100,$$

където:

C_{100} - разходи на 100 лв. приходи;

$\sum C$ - сума на разходите;

$\sum R$ - сума на приходите.

Практическото осъществяване на анализа на разходите на 100 лева приходи включва няколко момента (стъпки):

♦ определяне стойността на показателя „Разходи на 100 лева приходи” за всяка година от изследвания период;

♦ определяне изменението на стойността на показателя „Разходи на 100 лева приходи” за всяка година спрямо предходния период (верижен анализ);

♦ установяване на влиянието на факторите от различните нива върху изменението на стойността на разходите на сто лева приходи.

Отклоненията на разходите на 100 лв. приходи са в резултат на влиянието на фактори, които могат да бъдат систематизирани по следния начин:

- *Фактори от първо ниво* - изменения в общия размер на разходите (ΔC) и в общия размер на приходите (ΔR);

- *Фактори от второ ниво* – изменения в общите суми на отделните групи разходи и приходи: експлоатационни разходи, разходи за управление, финансови разходи, приходи от продажби, приходи от финансиране, финансови приходи;

- *Фактори от трето ниво* – изменения в общите суми на експлоатационните разходи и на приходите от обичайна дейност – разходи по икономически елементи, приходи от извършване на транспортна услуга, от товаро-разтоварна дейност, от спедиция и други.

Анализът на показателя „Разходи на 100 лв. приходи” и оценката на транспортната дейност посредством него ще бъде онагледен с пример.

Пример: *Транспортно дружество за товарни автомобилни превози „АВС” ООД, разполага с данни за приходите и разходите по отчета за доходите, за три годишен период, посочени в таблица 1.*

Следвайки методиката на анализа и въз основа на данните от таблицата последователно се определят следните стойности:

♦ стойността на показателя „Разходи на 100 лв. приходи” за всяка година на изследвания период

$$C_{10008} = \frac{\sum C_{08}}{\sum R_{08}} \times 100 = \frac{529}{554} \times 100 = 95,49\%$$

$$C_{10009} = \frac{\sum C_{09}}{\sum R_{09}} \times 100 = \frac{559}{595} \times 100 = 93,95\%$$

$$C_{10010} = \frac{\sum C_{10}}{\sum R_{10}} \times 100 = \frac{586}{601} \times 100 = 97,50\%$$

- изменението на показателя „Разходи на 100 лв. приходи” за всяка година спрямо предходния период (верижен анализ)

$$\Delta C_{09} = C_{09} - C_{08} = 93,95\% - 95,49\% = -1,54\%$$

$$\Delta C_{10} = C_{10} - C_{09} = 97,50\% - 93,95\% = 3,55\%$$

От извършените изчисления и получените резултати за изменението на общите разходи и приходи във фирмата, за периода 2008-2010 г. може да се направи следното обобщение: През 2009 г. е налице намаление на разходите на 100 лв. приходи. Това намаление е довело до нарастване на печалбата за дружеството (от 25 на 28 хил.лв.). Наблюдава се подобряване ефективността на приходите. През 2010 г. разходите рязко сменят посоката си и нарастват с 3,55% спрямо предходната година. Нарастването на разходите на 100 лв. приходи поражда силно намаление на печалбата (същата вече е 8 хил. лв.). Ефективността на приходите рязко намалява.

Установените отклонения на разходите на 100 лв. приходи (първоначално в намаление, а след това в увеличение) се дължат на влиянието на различни фактори.

Таблица 1

Данни за приходите и разходите по години на "ABC" ЕООД (в хил. лв.)

РАЗХОДИ	година			ПРИХОДИ	година		
	2008	2009	2010		2008	2009	2010
A. Разходи за оперативна дейност, в т.ч.				A. Приходи от оперативна дейност, в т.ч.			
I. Експлоатационни разходи	436	472	485	I. Нетни приходи от продажби	550	590	595
1. Разходи за материали	17	19	21	1. Приходи от транспортни услуги	543	581	589
2. Разходи за гориво	51	52	47	2. Приходи от товаро-разтоварна дейност	6	7	5
3. Разходи за възнаграждения	243	272	281	3. Други приходи	1	2	1
4. Разходи за социални и здравни осигуровки	94	96	99	II. Приходи от финансираня	1	3	2
5. Разходи за амортизации	5	4	7	III. Финансови приходи	3	2	4
6. Разходи за външни услуги	23	24	26	1. Приходи от лихви	1	1	1
7. Други разходи	3	5	4	2. Положителни разлики от промяна на валутни курсове	2		2
II. Разходи за управление	87	93	107	3. Други финансови приходи		1	1
1. Разходи за материали	2	3	4	Б. Общо приходи от дейността (I+II+III)	554	595	601
2. Разходи за гориво	3	4	5	В. Счетоводна загуба			
3. Разходи за ел. енергия	2	3	5	Г. Загуба (Б+Разходи за данъци)			
4. Разходи за топлиенергия	4	5	3	Г. Загуба (Б+Разходи за данъци)			
5. Разходи за възнаграждения	52	53	57				
6. Разходи за социални и здравни осигуровки	20	21	24				
7. Разходи за амортизации	1	2	3				
8. Разходи за външни услуги	2	1	4				
9. Други разходи	1	1	2				
Общо разходи за оперативна дейност (I+II)	523	565	592				
III. Финансови разходи	6	2	1				
Б. Общо разходи за дейността (I+II+III)	529	567	593				
В. Счетоводна печалба	25	28	8				
IV. Разходи за данъци	3	4	1				
Г. Печалба	22	24	7				
Всичко: (Б+В)	554	595	601	Всичко: (Б+В)	554	595	601

* Данните са структурирани по начин, подпомагащ провеждането на анализа

☛ При изследване влиянието на *факторите от първо ниво* се прилага методът на верижното заместване, като се спазва следната последователност:

Първо-определя се значението на условните разходи на 100 лв. приходи, за всяка година от изследвания период, като се използват данни за разходите от текущата година и данни за приходите от предходната година:

$$C_{100_{us09}} = \frac{\sum C_{10009}}{\sum R_{10008}} \times 100 = \frac{559}{554} \times 100 = 100,9\%$$

$$C_{100_{us10}} = \frac{\sum C_{10010}}{\sum R_{10009}} \times 100 = \frac{586}{595} \times 100 = 98,49\%,$$

където:

$C_{100_{us08 \div 10}}$ - условен показател за разходите на 100 лева приходи за всяка година от изследвания период.

Второ-установява се влиянието на промените в общата сума на разходите върху изменението на показателя „разходи на 100 лв. приходи” ($\Delta C_{10009 \div 10}$), като разлика между значенията на условните разходи и разходите от предходния период на 100 лв. приходи:

$$\Delta C_{10009} = C_{100us09} - C_{10008} = 100,9\% - 95,49\% = 5,41\%$$

$$\Delta C_{10010} = C_{100us10} - C_{10009} = 98,49\% - 93,95\% = 4,54\%$$

След анализ на получените резултати могат да се направят следните изводи за влиянието на промените в общия размер на разходите върху показателя „разходи на 100 лв. приходи“:

- увеличението на разходите през 2009 г. спрямо 2008 г. в абсолютна сума с 30 хил. лв. е предизвикало увеличение на разходите с 5,41 лв. на всеки 100 лв. приходи;

- през 2010 г. спрямо 2009 г. е налице отново нарастване на разходите с по-малка абсолютна сума от 27 хил. лв. Това увеличение повлиява разходите на 100 лв. приходи в посока на тяхното увеличение с 4,54 лв.

Трето-установява се влиянието на промените в общата сума на приходите върху изменението на показателя „разходи на 100 лв. приходи“ ($\Delta C_{10009 \div 10}^I$), което се изчислява като разлика между значенията на отчетните и условните разходи на 100 лв. приходи:

$$\Delta C_{10009}^I = C_{10009} - C_{100us09} = 93,95\% - 100,9\% = -6,95\%$$

$$\Delta C_{10010}^I = C_{10010} - C_{us10} = 97,5\% - 98,49\% = -0,99\%$$

Получените резултати дават основание да се направят следните изводи за влиянието на промените в общия размер на приходите върху показателя „разходи на 100 лв. приходи“:

- увеличението на общите приходи през 2009 спрямо 2008 г. с 41 хил. лв. е довело до намаляване на разходите с 6,95 лв. на всеки сто лв. приходи;

- за 2010 г. отново се наблюдава нарастване на общите приходи спрямо 2009 г. с не толкова голямата сума от 6 хил. лв., което от своя страна е породило увеличаване на разходите на 100 лв. приходи с 0,99 лв.

В резултат на тези изводи, може да се направи обобщението, че промените настъпили в общите приходи, са оказали по благотворно влияние върху разходите на 100 лв. приходи, отколкото промените настъпили в общите разходи.

Четвърто-установява се общото влияние на дата фактора ($\Delta C_{ob09 \div ob10}$) по годините на изследвания период:

$$\Delta C_{ob09} = \Delta C_{10009} + \Delta C_{10009}^I = 5,41\% - 6,95\% = -1,54\%$$

$$\Delta C_{ob10} = \Delta C_{10010} + \Delta C_{10010}^I = 4,54\% - 0,99\% = 3,55\%$$

От направените изчисления става ясно, че общото влияние на двата фактора е позитивно, т.е. довело е до намаление на разходите на 100 лв. приходи през периода 2008 - 2009 г., и то е негативно – води до увеличение на разходите на 100 лв. приходи през периода 2009 – 2010 г.

☞ При изследване влиянието на **факторите от второ ниво** се извършва детайлизация на установеното влияние на промените в общия размер на разходите и в общия размер на приходите, чрез прилагане на метода на детайлизацията. Последователно се определя влиянието на експлоатационните разходи, на разходите за управление и на финансовите разходи в общия размер на разходите за дейността, както и влиянието на нетните приходи от продажби, приходите от финансираня и финансовите приходи в общия размер на приходите от обичайна дейност. Това се осъществява за всяка година, като се прилага метода на верижния анализ при следната последователност:

□ *определя се влиянието на експлоатационните разходи върху общия размер на разходите за дейността по формулата:*

$$(2) \quad \pm \Delta C_{100}(C_{EC})_{09 \div 10} = \frac{(\pm \Delta C_{EC}) \times VL.C}{C_I - C_0},$$

където:

$\pm \Delta C_{100}(C_{EC})_{09 \div 10}$ - изменение на разходите на 100 лв. приходи под влияние на промените в експлоатационните разходи;

$\pm \Delta C_{EC}$ - промени в експлоатационните разходи;

Таблица 2

Влияние на експлоатационните разходи в общия размер на разходите от дейността

Видове разходи \ Годици	2009	2010
Експлоатационни разходи (влияние)	5,12	2,27

$VL.C$ - влияние на промените в общата сума на разходите (фактора, чието влияние се детайлизира) върху изменението на разходите на 100 лв. приходи;

C_0 - обща сума на разходите през базисния (предходния) период;

C_1 - обща сума на разходите през отчетния период.

Резултатите от пресмятанията са посочени в

таблица 2.

При анализ на получените резултати се стига до следните обобщения:

-През 2009 г. спрямо 2008 г., под влияние на увеличението на експлоатационните разходи с 36 хил. лв., разходите на 100 лв. приходи нарастват с 5,12 лв.;

-Нарастването на експлоатационните разходи с 13 хил. лв. през 2010 г. спрямо 2009 г., предизвиква увеличение на разходите на 100 лв. приходи с 2,27 лв.

□ *определя се влиянието на разходите за управление върху общия размер на разходите за дейността по формулата:*

$$(3) \quad \pm \Delta C_{100}(C_{CM})_{09 \div 10} = \frac{(\pm \Delta C_{CM}) \times VL.C}{C_1 - C_0},$$

Таблица 3

Влияние на административните разходи в общия размер на разходите от дейността

Видове разходи \ Годици	2009	2010
Административни разходи (влияние)	0,85	2,44

където:

$\pm \Delta C_{100}(C_{CM})_{09 \div 10}$ - изменение на разходите на 100 лв. приходи под влияние на промените в управленските разходи;

$\pm \Delta C_{CM}$ - промени в управленските разходи.

Изчисленията са обобщени в таблица 3.

При прегледа на данните могат да се направят следните изводи:

-През 2009 г., спрямо предходния период, разходите за администриране са нараснали с 6 хил. лв., което е предизвикало увеличение на разходите на 100 лв. приходи с 0,85 лв.;

-През 2010 г. разходите за управление нарастват с 14 хил. лв., което води до нарастване на разходите на 100 лв. приходи с 2,44 лв.

□ *определя се влиянието на финансовите разходи върху общия размер на разходите за дейността (Табл. 4) по формулата:*

$$(4) \quad \pm \Delta C_{100}(C_{FC})_{09 \div 10} = \frac{(\pm \Delta C_{FC}) \times VL.C}{C_1 - C_0},$$

където:

$\pm \Delta C_{100}(C_{FC})_{09 \div 10}$ - изменение на разходите на 100 лв. приходи под влияние на промените във финансовите разходи;

$\pm \Delta C_{FC}$ - промени във финансовите разходи.

Като резултат от детайлираното изследване на влиянието на видовете разходи (фактори от второ ниво), върху общите разходи може да се направи следното обобщение:

-Влиянието на финансовите разходи на 100 лв. приходи е незначително;

-С малко по-изразено влияние са управленските разходи;

-С най-голямо влияние върху разходите на 100 лв. приходи са експлоатационните разходи. Поради това изследването и анализирането на тези разходи е с най-голямо значение при вземане на управленски решения за оптимизиране на дейността.

Таблица 5

Влияние на видовете приходи в общия размер на приходите от дейността

Години	2009	2010
Видове приходи (влияние)		
Нетни приходи от продажби	-6,78	-0,83
Приходи от финансираня	-0,34	0,17
Финансови приходи	0,17	-0,33
Общо влияние:	-6,95	-0,99

□ определя се влиянието на нетните приходи от продажби, финансиранята и финансовите приходи в общия размер на приходите от дейността

Резултатите от това изследване са систематизирани и представени по годините на изследвания период в таблица 5.

От получените данни става ясно следното:

-През 2009 г. влиянието на приходите от финансираня (в посока на намаляване на разходите на 100 лв. приходи) и на финансовите приходи (в посока на увеличаване) в общия

размер на приходите от дейността, е незначително. Промените, които настъпват в общия размер на приходите са резултат преди всичко на нетните приходи от дейността. Влиянието на нетните приходи от дейността върху разходите на 100 лв. приходи е в посока на намаление със 6,78 лв.;

-През 2010 г. влиянието на нетните приходи в общия размер на приходите от дейността отслабва значително. Това влияние е отново в посока на намаляване на разходите на 100 лв. приходи, но вече само с 0,83 лв. Приходите от финансираня повлияват показателя в отрицателна посока-водят до нарастване на същия с 0,17 лв. Въздействието на финансовите приходи е в намаляване на разходите на 100 лв. приходи с 0,33 лв.

Тенденцията, която се очертава е влошаване ефективността на нетните приходи от

Таблица 6

Влияние на разходите по икономически елементи в експлоатационните разходи

Години	2009	2010
Видове разходи (влияние)		
Материали	0,28	0,35
Гориво	0,15	-0,87
Трудови възнаграждения	4,12	1,58
Социални и здравни осигуровки	0,28	0,52
Амортизации	-0,14	0,52
Външни услуги	0,14	0,35
Други разходи	0,29	-0,18
Общо влияние:	5,12	2,27

дейността.

При по-нататъшното изследване на показателя „разходи на 100 лв. приходи” е възможно още по-голямо задълбочаване на анализа чрез изследване влиянието на **факторите от трето ниво**. Извършва се детайлизация по отношение на разходите по икономически елементи в общата сума на експлоатационните разходи, както и детайлизация на нетните приходи от продажби по видове приходи. Методиката за това изследване е аналогична на предходната и получените резултати са систематизирани в таблици 6 и 7.

От данните в таблица 6 може да се направи

следното уточнение:

-През 2009 г., както и през 2010 г. с най-изразено влияние са разходите за трудови възнаграждения. При това влиянието му през 2009 г. е с пъти повече от влиянието на останалите разходи. Неговото влияние е в посока на увеличаване на разходите на 100 лв. приходи с 4,12 лв.;

-За 2009 г. единственият разход, който оказва положително влияние върху показателя „разходи на 100 лв. приходи”, е разходът за амортизации. Той е довел до намаление на показателя с 0,14 лв.;

-През 2010 г. разходът за трудови възнаграждения е предизвикал увеличаване на разходите на 100 лв. приходи с 1,58 лв. През този период два са разходите с положително влияние върху разходите на 100 лв. приход - разходът за гориво

Таблица 7

Влияние на видовете приходи в нетните приходи от продажби

Години	2009	2010
Видове приходи (влияние)		
Приходи от транспортни услуги	-6,44	-1,33
Прих. от товаро-разтоварна д-ст	-0,17	0,33
Други приходи	-0,17	0,17
Общо влияние:	-6,78	-0,83

(довел до намаление на показателя с 0,87 лв.) и другите разходи (довели до намаление на показателя с 0,18 лв.).

Представените в таблица 7 данни показват:

-Най-изразено е влиянието на приходите от транспортни услуги. През 2009 г. промените в тези приходи са довели до намаление на разходите на 100 лв. приходи с 6,44 лв., а през 2010 г. това намаление е с 1,33 лв.;

-За 2009 г. и останалите приходи повлияват разходите на 100 лв. приходи в посока на намаляване и то с една и съща стойност – 0,17 лв.;

-През 2010 г. приходите от товаро-разтоварна дейност и другите приходи водят до увеличаване на показателя съответно с 0,33 лв. и с 0,17 лв.

ЗКЛЮЧЕНИЕ

С настоящият доклад е изследвана възможността, посредством показателя „Разходи на 100 лв. приходи”, да се оцени ефективността от дейността на транспортната фирма. Този анализ е проведен на два етапа. На първия етап се определя стойността на показателя „Разходи на 100 лева приходи” за всяка година от изследвания период, както и изменението на стойността на същият за всяка година спрямо предходния период, като е приложен верижният анализ. Подобен аналитичен прием е необходим, но не е достатъчен, тъй като дава само най-обща представа за настъпилите изменения в сумата и структурата на разходите без да се посочват причините за тези изменения. Поради тази причина е осъществен и втория етап на анализа. При него се извършва фактически анализ, посредством който се изследват причините (факторите) оказали влияние върху изменението на разходите. Чрез него се правят изводи не само за анализираното предприятие, но той позволява да се извършва съпоставителен анализ със сродни, конкурентни предприятия.

Резултатите, които се получават в резултат на това изследване, освен за оценка на ефективността от транспортната дейност, могат да се ползват и при определяне целите и стратегията за нейното подобряване в бъдеще.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Чуков, К., Финансово-стопански анализ на предприятието, Тракия-М, София, 2003
- [2] Иванова, Р., Л. Тодоров, Финансово-стопански анализ, Тракия-М, 2008
- [3] Webster, W., Accounting for Managers. The McGraw-Hill, Inc., London, 2004

ASSESSING THE TRANSPORT COMPANY'S ACTIVITY USING THE INDICATOR „COSTS PER 100 LEVAS REVENUES”

Emilia Vaisilova

Higher School of Transport “T. Kableskov”, “Geo Milev” Street 158, 1574 Sofia
BULGARIA

Keywords: *efficiency of transport operations, costs, revenue*

Abstract: *The article examines the possibility of evaluating the effectiveness of economic activity carried out of a transport company by the indicator "Costs per 100 levas revenues". A hypothetical example (for three years period) of a transport company is developed. By the usage of sample data regarding the profit and loss, the methodology for assessing the company's activity by the mentioned above indicator is applied. The indicator is analyzed for each year within the studied period. The influence of different factors on indicator for the years of the period is also examined.*